

Calendari, funció educadora. Primera reflexió, no documentada, sobre el calendari en l'educació

MARTÍ TEIXIDÓ I PLANAS (*Societat Catalana de Pedagogia*)

En el passat de la nostra societat hi havia una clara identificació entre la instrucció escolar i la doctrina cristiana amb el referent d'un calendari religiós construït sobre els cicles estacionals agrícoles. En la societat urbana i laica s'ha anat perdent progressivament aquesta identificació. L'escola manté el calendari com a períodes de vacances de Nadal i Setmana Santa i aquelles festes senyalades del calendari cristià però en general no se n'explica el sentit religiós (difícil, d'altra banda, quan la base és purament doctrinal, com el 8 de desembre) i en moltes escoles s'ha reduït a una pràctica de costum social. Tanmateix, apareix una nova càrrega de sentit amb la societat de masses audiovisual que cada dia marca més què es porta, què és interessant i què s'ha de fer, i acaba substituint el calendari tradicional per donar-li un significat diferent: Halloween, Carnestoltes.

Calendari, sentit cíclic del temps

No és pas gens estrany que el calendari tradicional cristià, el calendari gregorià que modificava el calendari julià, construït sobre l'observació cosmològica (ciència especulativa), l'observació climàtica (ciència aplicada) i la pràctica agrícola (tecnocientífica, podem dir-ne) hagi tingut tanta consistència i durabilitat que de fet en segueix tenint malgrat que sigui desconegut per la majoria de la població, i ignorat en la feina escolar.

Hi ha excepcions ben clares que avui s'estan reconeixent: la pedagogia Waldorf, oberta a contemplar la natura, fundada per Rudolf Steiner, que va tractar tant d'antroposofia com d'agricultura biodinàmica¹. Hi ha prou mestres i professors que no han deixat de tenir a l'abast el Calendari dels pagesos² amb versions actualitzades de calendaris lunars³. I alhora, la societat de consum introdueix variacions postmodernes com el calendari del cordill.

1. Maria THUN, *Calendario de agricultura biodinámica 2012*, Madrid: Editorial Rudolf Steiner, 2012.

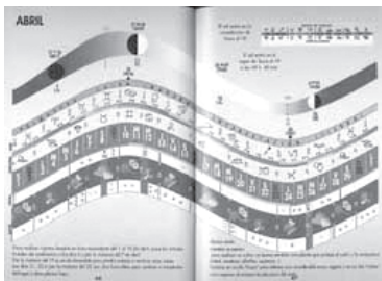
2. *Calendari dels pagesos*, Barcelona: Publicacions Tomàs, S.C. P.

3. Michel GROSS, *Llunari 2013 (Calendari lunar)*, Manresa: Artús Porta, 2012.

El calendari suscita la contemplació del temps: temps per sentir, temps per comprendre enfront del temps de l'acció, de l'execució, de la decisió, que és temps ràpid. Si la nostra societat, la civilització actual és la de la velocitat⁴, ho és posar atenció a allò que pot evitar excessos, que pot reequilibrar i aportar llentitud. El calendari, amb el seu sentit cíclic, és una bona construcció cultural que no hem d'abandonar.

Calendari, pauta de socialització i comunitat

El repte que hem d'encarar sense inhibicions és com compaginar la cohesió social –m'agradaria dir-ne comunitat en el sentit del sociòleg Giner⁵–, que és una rèplica laica del sentit de comunitat religiós. La consciència es construeix socialment amb dues funcions contraposades, polaritzades però integrades: receptiva interioritzadora i energètica, constructora. Així ho va explicar el metge, psicòleg i filòsof Wallon⁶. Les festes i celebracions rituals ben senyalades al calendari, que es reviu en un any rere l'altre són una de les formes de transmissió cultural més potent, ara sembla que de baixa. La socialització primària, allò que es dona per descomptat com s'ha de fer, i l'imaginari mental que l'acompa-

4. «El poder és inseparable de la riquesa y la riquesa es inseparable de la velocidad [...] poder dromocrático [...] toda la sociedad es una sociedad de carreras». Paul VIRILIO, *El ciber mundo, la política de lo peor*, Madrid: Cátedra, 1997.

5. «La comunitat com a dimensió general de la cultura, abasta un camp tan gran com un altre qualsevol del món social». S. GINER [1982]: *Comunitat, domini, innovació. Per una teoria de la cultura*. Barcelona: Laia, 1985, p. 31.

6. Henri WALLON, *De l'acte à la pensée*, Paris: Flammarion, 1942. [En català: *De l'acte al pensament*, Vic: Eumo, Textos pedagògics, núm.15, 1988].

nya són anteriors a l'educació escolaritzada però avui aquesta socialització està per fer quan l'infant entra a l'escola. Hi ha prou explicacions: l'escolarització s'inicia molt aviat: als tres anys; vivim en una societat de pluralisme democràtic on conviuen diferents concepcions i sentits; la societat d'imatges en pantalla mostra molt aviat als petits infants les contradiccions dels adults. Em pregunto si un calendari acordat que posés de manifest la proximitat de l'experiència humana sens perjudici de la diversitat de significacions no contribuiria a una major cohesió social, sense autoritarisme, és clar. La institució escolar, comuna a tots els infants i joves d'origens familiars, culturals i religiosos diversos, seria la més adequada per introduir aquests referents de sentit que, al seu torn, els mitjans de comunicació haurien de fer present a tots els ciutadans. Sens dubte dec estar arribant a allò que ja havia anticipat Comte i que tant m'havia esverat: la sociologia com a religió de la humanitat. Potser ho entenem millor com ho ha defensat el mestre i sociòleg Postman⁷, això és: com a necessitat dels déus, redefinició de nous déus si ens han fallat els que havíem tingut. *Els educadors han de donar una narració profunda i transcendent a l'ensenyament que pot educar i inspirar* (susci-tar, diria jo) *els alumnes de totes les edats*, –escriu referint-se al relat d'Amèrica havent explorat abans el relat de la nau espacial Terra. Tracta, doncs, de la construcció de la identitat social sense contradicció amb la identitat personal.

Calendari, progressiva interiorització del cicle vital i cultural

La característica més definitòria del calendari és la seva repetició, la seva periodicitat, el seu retorn previsible, potser esperable. Aquesta regularitat, sens perjudici de la llibertat, dóna una seguretat particularment necessària als infants. La repetició, nova explicació i celebració, va propiciant una interiorització que, feta en la primera infància, dóna el marc de referència i de significació per a tota la vida. Malgrat que en el passat va esdevenir imposició autoritària de significat, no veiem per què no pot ser compatible una comunió social i cultural amb la llibertat de consciència irrenunciàble per a nosaltres a partir de la Il·lustració. Compaginar racionalitat i sentit, adaptació social i ajustament personal, és la

7. Neil POSTMAN, *Fi de l'educació. Una redefinició del valor de l'escola*. Vic: Eumo, 2000 [1995].

integració necessària per esdevenir adult en equilibri, evitant les desviacions d'anomia social i de paranoia personal.

Possiblement bona part de la dispersió d'atenció, d'hiperactivitat d'inducció social no esdevindria patològica en temps de pedagogia lenta, de recepció tranquil·la. La circularitat i regularitat del calendari articulant diferents moments de l'any o del curs amb les festes socialment ritualitzades (abans que comercialitzades) ha de contribuir a la interiorització de valors i patrons de conducta que afavoreixen el desenvolupament personal. Advertim que no hem de confondre el calendari amb l'agenda, que introdueix un sentit del temps lineal, progressiu i productiu. Veiem com l'agenda comunicativa ha ocupat el calendari amb nous esdeveniments marcadament comercials: jocs olímpics, cerimònia dels Òscars de Hollywood.

Educació cíclica en la primera infància. Interiorització i contemplació

L'educació sempre ha de tenir un caràcter cíclic. La repetició és necessària per bé que es presenta en diferents formes o perspectives. En la primera infància és quan és més important la repetició cíclica perquè comporta un ritual de creixement, d'evolució personal, d'accés a noves capacitats i a noves responsabilitats amb el corresponent reconeixement social. Rituals d'iniciació i de pas que poden trobar en el calendari una presentació senzilla i clara. El calendari anticipa i fa present.

Ja per cloure, subratllem el valor d'interiorització al qual estem fent referència constantment. L'educació activa s'ha de revisar perquè va ser impulsada als inicis del segle xx en una societat encara molt rural i lenta malgrat el desenvolupament de processos industrials i el nou mitjà de comunicació instantani, la radiodifusió. En una societat hiperactiva, amb fluxos de comunicació continu, obsessionada per la novetat i el canvi, l'escola ha de contribuir a alimentar la dimensió contemplativa humana per a una integració funcional entre acció i contemplació.

Veiem en el calendari un potent instrument de la cultura, justament nascut a partir de l'observació, de la contemplació, de la fluïdesa de la vida, del continu retorn: després de l'hivern, quan la natura s'ha tancat en ella mateixa, quan la terra sembla inerta, tot es refà i arriba la primavera com una explosió de vida. El calendari tradicional convidava al recolliment quan els dies són curts i les

nits llargues, el fred es combatia amb l'escalfor del foc i la ingesta de greixos; en pressentir la primavera, s'imposava l'abstinència per alliberar toxines i incrementar l'activitat que puja la temperatura corporal.

Hem de veure com reescrivim el calendari en una societat urbana, de consum, sense perdre les arrels amb la natura que tan necessiten els infants; com reescrivim el calendari en una societat de grups culturals d'origen divers, portadors de significacions distintes però homeomòrfiques⁸, per a una cohesió social que doni seguretat a tots i afavoreixi la llibertat que cadascú necessita per decidir la seva vida.

Dr. Diego Malquori.

8. *Homeomorfisme*, terme de la topologia que ha estat aplicat per Raimon Panikkar a aquelles formes o construccions de cultura o credos religiosos que vénen a acomplir una mateixa funció. Així, per exemple, la festa del Corder, la festa del sacrifici Aid-al-Adha de l'Islam, podria tenir correspondència homeomòrfica amb la festa cristiana de Divendres Sant-Pasqua; així com també la festa gran Aid-al Kebir amb la festa de Nadal, avui gran festa de la humanitat.